

การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแพร่
การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย



นายสมานจิต ภิรมย์รัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4369-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION MODEL FOR BUDDHISM PROMOTION
AND PROPAGATION IN THAILAND

Mr. Smarnjit Piromruen

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Higher Education

Department of Higher Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic year 2003

ISBN 974-17-4369-6

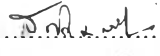
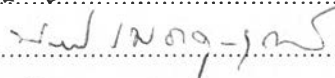
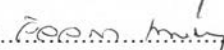
สมานจิต ภิรมย์ริน : การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
(A DEVELOPMENT OF INSTITUTION MODEL FOR BUDDHISM PROMOTION AND
PROPAGATION IN THAILAND) อาจารย์ที่ปรึกษา : ศ.ดร. ปทีป เมธาคุณวุฒิ ; อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
ศ.ดร. วิมลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 271 หน้า ISBN 974-17-4367-6

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ
(1) ศึกษาสภาพส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (2) พัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การ
พระพุทธศาสนาในประเทศไทย และ (3) พัฒนาหลักสูตรของสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สำหรับ
การถวายความรู้พระสังฆาธิการ และพระนักเผยแผ่ ผลการวิจัยพบว่า

1. การส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตามภารกิจ 6 ด้าน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการ
สาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีสภาพปัญหาและความคาดหวังในอนาคตต้องการให้การปกครองคณะสงฆ์ยึด
หลักการ 3 ประการ คือ (1) หลักพระธรรมวินัย (2) หลักการบริหารองค์กร และ (3) หลักคุณภาพในความสัมพันธ์รัฐกับประชาชน
แยกอำนาจด้านนิติบัญญัติและอำนาจ ด้านตุลาการจากมหาเถรสมาคม มีการกระจายอำนาจไปยังส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะในระดับ
จังหวัด จัดให้มีรูปแบบ ระบบ วิธีการ สื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นไปในทิศทาง
เดียวกัน พัฒนางานด้านอื่น ๆ ตามภารกิจ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านจิตใจ และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
โดยแก้ปัญหาความขาดแคลน และเสริมสร้างความพร้อมด้านความรู้ความสามารถ ให้แก่ พระสังฆาธิการและพระนักเผยแผ่
ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในกระบวนการดำเนินงานจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญ
รุ่งเรืองต่อไป

2. รูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีนโยบายให้เป็นองค์กรอิสระที่รัฐให้การ
รับรอง สนับสนุนด้านงบประมาณและการดำเนินงาน อยู่ในกำกับดูแล เกื้อหนุนของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีความอิสระคล่องตัวในการจัดการบริหารองค์กรภายใน กำหนดเป้าหมายและ
มาตรฐานไปสู่การปฏิบัติได้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงานวิจัยและพัฒนา งานฝึกอบรมและพัฒนา งานเผยแผ่และงาน
ความสัมพันธ์กับชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการเผยแผ่ ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่
ทั้งสังฆมณฑล มีโครงสร้างประกอบด้วย 8 ส่วนงาน คือ (1) สภาสถาบัน (2) สำนักงานอธิการ (3) สำนักงานกองทุนสถาบัน
(4) สำนักบริหารกลาง (5) สำนักวิจัยและมาตรฐาน (6) สำนักฝึกอบรมและพัฒนา (7) สำนักวิทยบริการ และ (8) สำนัก
ประสานงานและบริการสังคม

3. หลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรถวายความรู้
แก่พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาส ประกอบด้วยกิจกรรม/หมวดวิชา คือ (1) กิจกรรมการปฏิบัติ ธรรมเนียมและจิตตภาวนา (2)
หมวดวิชาพระธรรมวินัยสำหรับพระสังฆาธิการ (3) หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (4) หมวดวิชาเฉพาะสาขา (ตามภารกิจ 6 ด้าน) (5)
หมวดวิชาเสริม และ (6) การฝึกปฏิบัติและการศึกษาดูงาน และหลักสูตรถวายความรู้แก่พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการ
เผยแผ่ ประกอบด้วย (1) กิจกรรมการปฏิบัติ ธรรมเนียมและจิตตภาวนา (2) หลักพระธรรมวินัยสำหรับการเผยแผ่ (3) หลักการและ
ภารกิจด้านการเผยแผ่ (4) หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (5) หมวดวิชาเฉพาะ (6) หมวดวิชาเสริม และ (7) การศึกษาดูงานและการฝึก
ปฏิบัติจริง ทั้ง 2 หลักสูตรเป็นหลักสูตรหลัก สามารถปรับเนื้อหาและจำนวนชั่วโมงให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรมได้

| | | | |
|------------|-----------|-------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
| ภาควิชา | อุดมศึกษา | ลายมือชื่อนิสิต..... |  |
| สาขาวิชา | อุดมศึกษา | ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... |  |
| ปีการศึกษา | 2546 | ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... |  |

4282953227 : MAJOR HIGHER EDUCATION
KEY WORD : BUDDHISM PROMOTION AND PROPAGATION / INSTITUTION
BUILDING / CURRICULUM DEVELOPMENT

SAMANJIT PIOMRUEN : A DEVELOPMENT OF INSTITUTION MODEL
FOR BUDDHISM PROMOTION AND PROPAGATION IN THAILAND
THESIS ADVISOR : PROF.DR.PATEEP MATHAKUNAVUTHI, Ph.D.
THESIS CO-ADVISOR : PROF.DR. WALLAPA DEVAHASTIN NA
AYUDHYA, Ph.D. 271 pp. ISBN 974-17-4367-6

This dissertation had three main objectives. First was focused on the current status of the promotion and propagation of Buddhism in Thailand. Second, it aimed at developing a model of an Institute for the Promotion and Propagation of Buddhism in Thailand. Finally, it was purported to develop a curriculum of the institute.

The first part of the study reviewed the six tasks of Buddhism promotion and propagation, namely: Administration, Propagation, Buddhism Study, Alternative Education, Monastery Facilities, and Public Social Work. The findings showed major issues of concerns and future expectations of the three guidelines for the monastery governance, namely: the Monastery Discipline, the Governance Guideline, and the Policy on State-People Equality. It was suggested that the legislative and juristic authorities residing with Supreme Sangha Council should be separated into two distinctive institutions. Furthermore, executive power should be delegated to the provincial bodies, with due sufficiency and adequacy in the provision of models, systems, method, and materials for effective and efficient promotion and propagation functions. Related tasks should also be improved with a view to operating the monastery as a center for moral development as well as for conducting community activities as deemed appropriate. Areas of focus for monastery affairs might include matters dealing with local poverty issues and capacity development of the ecclesiastic officials and propagation agents. These were considered effective mechanisms in the proposed strategies for promoting and prolonging the Buddhist doctrine.

The second part of findings pertained to a model of the Institute for the Promotion and Propagation of Buddhism in Thailand. The Institute would be created as an autonomous body to be accredited and financed by the government. It would be operated under the auspices of the Supreme Sangha Council, the National Buddhism Office, and the Department of Religious Affairs of the Ministry of Culture. The Institute would be charged with planning, research and development, training and development, monastery and community relations, and training of ecclesiastic officials and propagation agents. The structure of the Institute would cover eight components, namely, the Institute Assembly, the Rector Office, the Institute's Funding Office, the Central Administrative Office, the Research and Standard Office, the Training and Development Office, the Academic Resource Service Office and the Coordination and Public Service Office.

The third part of findings pertained to the curriculum of the Institute. The curriculum would be comprised of two programs, namely: the Learning Program for Ecclesiastical Officials and the Training Program for Propagation Agents. The first program would entail meditation, Buddhist teachings, responsibilities and functions of the abbot, general foundation subjects, tasks-related study, supplementary subjects, and field experience. Similarly, the second program would be composed of meditation, Buddhist teachings necessary for promotion, general subjects, specialized subjects, tasks-related subjects, supplementary subjects, and field experience. These two programs would be generic in nature, with built-in flexibility for adaptation to suit the particular groups of participants.

| | | | |
|----------------|------------------|------------------------|------------------------------|
| Department | Higher Education | Student's signature | <i>S. Piromruen</i> |
| Field of study | Higher Education | Advisor's signature | <i>Pateep Mathakunavuthi</i> |
| Academic year | 2003 | Co-Advisor's signature | <i>Wallapa Devahastin</i> |

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก ศาสตราจารย์ ดร. ปทีป เมธาคณวุฒิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และศาสตราจารย์ ดร. วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งท่านได้กรุณาให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ และแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง โดยให้ความเอาใจใส่ เสียสละเวลา ติดตามความคืบหน้า ของงานวิจัยอย่างสม่ำเสมอ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อันประกอบ ไปด้วย ศาสตราจารย์ พระเทพโสภณ (ประยูร ธัมมจิตฺโต) รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พันธุ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ รองศาสตราจารย์ ดร. วราภรณ์ บวรศิริ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ตันธนะเดชา ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์เป็นอย่างมาก ต่องานวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาอุดมศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งให้กำลังใจในการจัดทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดเวลา

ขอกราบขอบพระคุณพระเถระชั้นผู้ใหญ่ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้มีเมตตา และ สละเวลาอันมีค่าให้ความร่วมมือในการพิจารณาและให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ในการ ประชุมที่ผู้วิจัยนำเสนอ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง รวมทั้งขอขอบคุณ ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และข้าราชการกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้ให้ข้อมูลต่าง ๆ ทำให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

สารบัญ

| | หน้า |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------|
| บทคัดย่อภาษาไทย..... | ง |
| บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... | จ |
| กิตติกรรมประกาศ..... | ฉ |
| สารบัญ..... | ช |
| สารบัญรูป..... | ญ |
| บทที่ 1 บทนำ..... | 1 |
| ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา..... | 1 |
| วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... | 5 |
| กรอบแนวคิดในการวิจัย..... | 8 |
| ขอบเขตของการวิจัย..... | 11 |
| คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย..... | 11 |
| ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... | 14 |
| บทที่ 2 วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... | 15 |
| ส่วนที่ 1 สภาพการส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย... | 16 |
| ส่วนที่ 2 แนวคิดการจัดตั้งองค์กรสถาบันและการจัดองค์กร..... | 30 |
| ส่วนที่ 3 แนวคิดในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรม..... | 41 |
| ส่วนที่ 4 แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม..... | 71 |
| ส่วนที่ 5 คุณลักษณะของพระสังฆาธิการที่พึงประสงค์..... | 76 |
| ส่วนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... | 79 |
| บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย..... | 84 |
| ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 84 |
| ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 90 |
| ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาหลักสูตรของสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่ การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย..... | 91 |

สารบัญ (ต่อ)

| | หน้า |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------|
| บทที่ 4 ผลการวิจัย..... | 116 |
| ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการส่งเสริมและการเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 116 |
| ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่ การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย..... | 155 |
| ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่ การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย..... | 188 |
| บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... | 217 |
| สรุปผลการวิจัย..... | 219 |
| การศึกษาสภาพการส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย... | 219 |
| การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 224 |
| การพัฒนาหลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 225 |
| อภิปรายผลการวิจัย..... | 227 |
| การศึกษาสภาพการส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย... | 227 |
| การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 230 |
| การพัฒนาหลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 232 |
| ข้อเสนอแนะ..... | 234 |
| การศึกษาสภาพการส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย... | 234 |
| การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 235 |

สารบัญ (ต่อ)

| | หน้า |
|-----------------------------------------------------------------------------|------|
| การพัฒนาหลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแพร่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 237 |
| ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป..... | 237 |
| รายการอ้างอิง..... | 239 |
| ภาคผนวก | 246 |
| ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... | 271 |

สารบัญรูป

| | หน้า |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| 1 แผนภูมิสภาพปัญหาการพระพุทธศาสนาและแนวทางแก้ไข..... | 6 |
| 2 แผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบสถาบันเพื่อส่งเสริมและ เผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย..... | 7 |
| 3 แผนภูมิประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม..... | 53 |
| 4 แผนภูมิรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร..... | 57 |
| 5 แผนภูมিরะบบการพัฒนาหลักสูตร..... | 59 |
| 6 แผนภูมิสรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย..... | 95 |
| 7 แผนภูมิโครงสร้างการจัดองค์กร สถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย..... | 179 |